

Руднік Денис Геннадійович,
к. іст. наук, старший викладач кафедри історії та
суспільно-економічних дисциплін
Хряпін Едуард Олександрович,
к. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії та
суспільно-економічних дисциплін

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

ВИБОРЧЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ОБРАННЯ ДЕПУТАТІВ НИЖНЬОЇ ПАЛАТИ РЕЙХСТАГУ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Шлях Німеччини до єдиної держави у ХІХ ст. супроводжувався уніфікацією законодавства, значне місце в якому посідає Конституція. У досліджуваний час було ухвалено два основних закони у 1866 р. та 1871 р. Глибшого вивчення залишається порядок обрання нижньої палати Рейхстагу – Народної палати (Volkshaus) та пов'язаний з ним статус депутата.

Конституція 1849 р. була прийнята на фоні значного революційного піднесення. Основний Закон був ухвалений під час роботи Франкфуртських національних зборів у засіданнях яких брали участь 511–600 депутатів як представники кожної германської держави. Вищим органом законодавчої влади був проголошений Рейхстаг, який складався з двох палат – Державної та Народної відповідно (Staatenhaus, Volkshaus (Розд. 4, ст. 1, §85)) [1]. Народна палата повинна складатися з виборних представників, які обираються уперше на три роки, у подальшому – кожні чотири роки. Звернемо увагу на присутність у документі формулювання, що депутати є представниками німецького народу (Das Volkshaus besteht aus den Abgeordneten des deutschen Volkes). Це положення можна розцінювати як прагнення подолати розбіжності між представниками різних германських держав. Воно було доповнене нормою про те, депутат не може бути пов'язаним інструкціями, положеннями та директивами органів влади общини, від якої був обраний депутат (§91, §93, §94, §96). Не дозволялося бути депутатом обох палат одночасно (§95, §97) [1].

Закон про вибори депутатів Народної палати був прийнятий 27 березня 1849 р. У ньому були передбачені норми активного та пасивного виборчого права. Закон проголошував загальне виборче право для всіх громадян Німеччини віком від 25 років та які відвідають вимогам до правосуб'єктності. Депутатом міг бути обраний громадянин віком від 25 років, та який є громадянином відповідної держави протягом останніх трьох років. Уся Німеччина для проведення виборів поділялася на виборчі округи з населенням 50 тис. чоловік, якщо в окремій державі було менше населення, то створювалися спільні округи з кількох територій, відповідно до імперського розпису. Процедура виборів була публічною, до неї не допускали державних службовців. Вибори були прямі, результати визначалися простою більшістю голосів. У разі відсутності більшості голосів передбачалося проведення кількох турів (§5, §6, §7, §8, 9, §13, §14) [2].

Однак, ця Конституція офіційно не була введена у дію через прагнення Пруссії встановити своє панувня у Німеччині. У 1850 р. був прийнятий новий Закон про вбори, який регулював вибори у «Ерфуртський Рейхстаг» у лютому цього ж року. Зміни у Законі:

- у вборах міг брати участь лише громадянин, який сплачував податки (§1, §2);
- вік кандидатів збільшувався з 25 до 30 років (§6);

– прямі вибори замінялися непрямыми. Виборці обиралися колегією виборців. Кожний виборець мав надати довідку про відсутність боргів за податки. Колегії виборців формувалися відповідно до суми сплачених податків та поділялися на три відділи, кожний з яких обирав одну третю депутатів. Голосування у колегії виборців було відкритим і оформлювалося протоколом (§§ 14–23) [3]. Вибори за такою процедурою привели до парламенту велику кількість чиновників, перші два відділи надіслали більше депутатів, ніж

третя. Це нівелювало демократичні перетворення, досягнуті під час революції. Також обидва закони не передбачали право голосу для жінок.

Нова Конституція Північногерманського союзу від 16 квітня 1867 р., яка була ухвалена після перемоги Пруссії у австро-пруській війні 1866 р., вміщувала норми про прямі загальні вибори депутатів Рейхстагу. Строк повноважень депутатів складав три роки (ст. 20–29) [4]. Закон про вибори до Рейхстагу був прийнятий 31 травня 1869 р. Він повертав деякі норми від 1849 р.: загальне активне та пасивне виборче право віком від 25 років; визначено кількість населення округу у 50 тис.; визначена кількість від кожної германської держави: Пруссія – 235, Саксонія – 23, Гессен – 3, Макленбург-Шверин – 6, Саксонія-Веймар – 3, Макленбург-Штрелітц – 1, Ольденбург – 3, Брауншвейг – 3, Саксонія-Майнінген – 2, Саксонія-Альтенбург – 1, Саксен-Кобург-Гота – 2, Анхгальт – 2, Шварцбург-Зондерхаузен – 1, Вальдек – 1, Ройс Старшої лінії – 1, Ройс Молодшої лінії – 1, Шаумбург-Ліппе – 1, Лауенбург – 1, Любек – 1, Бремен – 1, Гамбург – 3. Усього 297 депутатів (§1–9) [5, S. 145–146]. Виборче право для жінок також не передбачалося.

Конституція Германській імперії та Закон про вибори до Германського Рейхстагу (16 квітня 1871р.) у цілому повторювали норми попередніх нормативних актів. Виключенням було збільшення кількості депутатів до 382; збільшення населення округів до 100 тис.; запроваджено особливу норму про депутатів, які, отримуючи посаду від імені уряду, втрачали свій мандат, який відновити можна було можливо тільки після повторних виборів [6–7]. Ці норми діяли під час виборів у імперії 12 разів до початку Першої світової війни – 1871 р., 1874 р., 1877 р., 1878 р., 1881 р., 1884 р., 1887 р., 1890 р., 1893 р., 1898 р., 1903 р., 1907 р., 1912 р. [8].

Таким чином, статус депутата нижньої палати змінювався протягом довгого шляху Німеччини до єднання. Формування парламенту на основі загального виборчого права було, без сумніву, значним актом демократизації в історії імперської доби Європи. Подальшого вивчення потребує зміна статусу депутата у Конституціях Німеччини ХХ ст.

Список використаних джерел:

1. Verfassung des Deutschen Reiches vom 28. März 1849. URL: <http://www.verfassungen.de/de06-66/verfassung48-i.htm>.
2. Gesetz, betreffend die Wahlen der Abgeordneten zum Volkshause. 27. März 1849. URL: <http://www.documentarchiv.de/nzjh/1849/reichswahlgesetz1849.html>.
3. Reichsgesetz über die Wahlen der Abgeordneten zum Volkshause vom 26. Mai 1849. URL: <http://www.verfassungen.de/de06-66/wahlgesetz49.htm>.
4. Verfassung des Norddeutschen Bundes [vom 16. April 1867]. URL: <http://www.documentarchiv.de/nzjh/ndbd/verfndbd.html>.
5. Wahlgesetz für den Reichstag des Norddeutschen Bundes // Bundesgesetzblatt des Norddeutschen Bundes. 1869. Band 17. S. 145–148.
6. Verfassung des Deutschen Reichs (1871). URL: [https://de.wikisource.org/wiki/Verfassung_des_Deutschen_Reichs_\(1871\)#V._Reichstag](https://de.wikisource.org/wiki/Verfassung_des_Deutschen_Reichs_(1871)#V._Reichstag).
7. Wahlgesetz für den Deutschen Reichstag. Geändert und ergänzt durch Gesetz betreffend die Verfassung des Deutschen Reichs vom 16. April 1871 (RGBl. S. 64). URL: <http://www.verfassungen.de/de67-18/gesetze/wahlgesetz69.htm>.
8. Sachstand. Wählen im Kaiserreich 1871–1918. URL: https://www.bundestag.de/resource/blob/190454/a8cdcc157110effc8472dc8f1ac9742a/wahlen_kaisereich-data.pdf